Intersektionaalinen feminismi ja antikapitalismi

Antti Rautiainen

14.12.2017

Sisältö

Intersektionaalinen feminismi ja sosialismi **3**
Miksi kapitalismi ja luokkasyrjintä ovat eri asioita? 5
Viitteet 7

Miksi kapitalismikritiikki on korvautunut luokkasyrjinnän kritiikillä? **8**
Viitteet 10

Miksi intersektionaalisuus pärjää erinomaisesti ilman antikapitalismia? **11**
Viitteet 12

Intersektionaalisuus ja antikapitalismi Suomessa **13**
Viitteet 14

Intersektionaalinen feminismi ja sosialismi

Intersektionaalisuus-sanalle ei ole tyylikästä suomenkielistä vastinetta. Englanniksi intersectionality viittaa risteyksiin. Intersektionaalisuus tarkoittaa erilaisten sorron muotojen, kuten rasismin ja seksismin kiinnittymistä toiseensa. Itse ajattelen risteysmetaforaa niin, että joku on keskellä risteystä ja yhdestä suunnasta päälle ajaa rasismi, toisesta seksismi ja muista suunnista sitten vielä muut sorron muodot. Intersektionaalisuuden aatteelliset juuret ovat feminismissä, mikäli ensimmäisestä puhutaan erillisenä suuntauksena on tarkoituksena korostaa sen laajempaa lähestymistapaa. Tässä kirjoituksessa intersektionalismi ja intersektionaalinen feminismi ovat synonyymejä.

Kun Kimberlé Williams Crenshaw muotoili intersektionaalisuuden käsitteen 80-luvun lopulla, sama asia keksittiin hieman uudessa kuosissa jo ainakin neljättä kertaa. Bostonin mustien lesbofeministien Combahee River -kollektiivi käytti 15 vuotta aikaisemmin käsitettä ”simultaneous oppressions” 1), joka olisi suomeksi suunnilleen ”samanaikainen sorto”, mistä on johdettu käsite ”simultaneity”. Termi oli metafora sille, kuinka erilaiset sorron muodot toimivat samanaikaisesti ja päällekkäin.

40 vuotta tätä ennen 30-luvulla Yhdysvaltain kommunistipuolueen musta naisaktivisti Louise Thompson Patterson kehitti käsitteen triple exploitation (kolmoisriisto), joka yhdisti rasismin, seksismin ja luokkasyrjinnän (classism)2). Tämän käsitteen alle ei tuotu seksuaalivähemmistöjä, vaikka mustien kommunistien joukossa oli myös heteronormatiivisuudesta poikkeavia, kuten Claude McKay ja Bayard Rustin. Kolmoisriiston käsitettä edelsi kolmoissorron (triple oppression)-käsite, jota monet eri feministit ovat käyttäneet. Kolmen sorron listaan on eri aikoina valittu erilaisia sortoja. 1860-luvulla Julie-Victoire Daubié listasi sorron muodoiksi lakien sorron, instituutioiden sorron ja tapojen sorron 3) Espanjan vallankumouksen aikana 1930-luvulla toimineelle Mujeres Libresille kolme sortoa olivat tietämättömyys, naisten sorto ja työläisten sorto 4). Voi olla, että 30-luvun Yhdysvaltain kommunistipuolueen mustat naisaktivistit poimivat kolmoissorron käsitteen varhaisemmilta feministeiltä, mutta antoivat sille ensimmäistä kertaa intersektionaalisuuden ideaa lähenevän määritelmän.

Monet sosialistit vastustivat erilaisia sorron muotoja jo ennen kuin feminismi vakiintui yhteiskunnallista liikettä kuvaavana määreenä 1880- ja 1890-luvulla. Marx ja Engels olivat antikolonialisteja, ja he tukivat Intian vuoden 1857 kapinaa. Merkittävimmistä erilaisia sorron muotoja vastustaneista sosialisteista monet olivat anarkisteja, jotka katsoivat anarkismin vastustavan yhtälailla erilaisia sorron muotoja, esimerkiksi Emma Goldman, Alexander Berkman, Oscar Wilde ja Madeleine Pelletier. Anarkistien ja muiden sosialistien suhde varhaisiin feministeihin oli kuitenkin vaikea. Monet naisten asiaa ajaneista sosialisteista olivat vakuuttuneita, ettei naisten asemaa voi parantaa ilman antikapitalistista vallankumousta, ja siksi he vastustivat jyrkästi aikansa feminismiä. Esimerkkejä tällaisista sosialisteista olivat Clara Zetkin ja Alexandra Kollontai. Myös Goldman ja Mujeres Libres ottivat aikansa feministeihin etäisyyttä samasta syystä. Tunnetuista anarkistiliikkeen toimijoista Madeleine Pelletier 5) oli tässä suhteessa poikkeus, mahdollisesti

ainoa sellainen Argentiinassa ja Uruguayssa toimineen Virginia Boltenin ja hänen tovereidensa lisäksi 6).

Koska naisten asema parantui vallankumousten myötä jättiläisharppauksin, feminististä reformismia vastustaneiden sosialistinaisten näkemyksille tuli näyttöä. Lokakuun vallankumouksen myötä Alexandra Kollontaista tuli maailman ensimmäinen naisministeri ja maailman ensimmäinen naisdiplomaatti. Venäjän vallankumouksen myötä abortti laillistettiin (myöhemmin uudistus peruttiin Stalinin aikana), kuten myös Espanjan vallankumouksen aikana Kataloniassa . Sittemmin ei Euroopassa ole kuitenkaan enää nähty antikapitalistisia vallankumouksia, naisten asema on parantunut muin keinoin. Sosialistien ja varhaisten feminististen näkemyseron takia ei yllä listattuja naisten asemaa ajaneita anarkisteja eikä sosialisteja voi pitää intersektionaalisuuden edeltäjinä. Varhaisin intersektionaalisuuden esiaste palautuu siis Yhdysvaltain kommunistipuolueen 30-luvun mustiin naisaktivisteihin, ja mahdollisesti Madeleine Pelletieriin.

Sosialismin suhde feminismiin muuttui 60- ja 70-luvulla. Feminismin toinen aalto nousi vuosikymmenien taitoskohdassa vastareaktiona 60-luvun liikkeiden miesvaltaisuudelle. Feministit järjestäytyivät desentralisoituihin tietoisuusryhmiin (Consciousness raising groups, pohjoismaissa basgruppen), järjestäytymistapa oli vastareaktio miesten dominoimille puolueille ja niitä pienemmille vasemmistoryhmille. Usein toisen aallon feministit kuitenkin mielsivät itsensä osaksi vasemmistoa, ja esimerkiksi Ruotsissa punaliput olivat tavallinen osa 70-luvun feministien kuvastoa.

Yhdysvalloissa anarkofeminismillä (alunperin anarkistifeminismi, sittemmin myös anarkafeminismi) oli merkittävä osa 70-luvun feminismissä. Kun osa feministeistä alkoi siirtymään institutionaaliseen politiikkaan, anarkofeminismin ympärille järjestäytyi se osa feministeistä joka halusi pitää kiinni desentraloidusta organisoitumismallista. 70-luvun anarkofeminismi oli siis politiikkaan lähteviin verrattuna ”ortodoksisempaa” toisen aallon feminismiä, se pyrki pitämään liikkeen uskollisena alkuperäisille periaatteilleen.

Anarkofeministit etsivät inspiraatiota varhaisemmista anarkistinaisista, kuten Emma Goldmanista, mutta ei ole olemassa suoraa historiallista jatkumoa 1900-luvun alkuvuosien anarkismista 70-luvun anarkofeminismiin. Kuten intersektionaalisuus seuraavalla vuosikymmenellä, 70-luvun anarkofeminismi syntyi feministisen liikkeen, ei anarkistiliikkeen sisältä. Toisaalta 70-luvun anarkofeminismi oli myös hyvin uskollinen varhaisempien anarko-individualistien desentraloidulle järjestäytymismallille, ja se oli melko varmasti suurin ja poliittisesti merkittävin anarkistiliikehdintä toisen maailmansodan jälkeisenä aikana 7). Läheisryhmät (affinity groups) olivat Espanjan anarkistien perinteinen järjestäytymismalli, jota olivat inspiroineet Venäjän 1800-luvun vallankumousliikkeen maanalaiset troikat, kolmen hengen solut. Ben Morean perustama anarkistinen Black Mask-ryhmä omaksui läheisryhmämallin 1960-luvun New Yorkissa, mutta on epäselvää missä vaiheessa anarkofeministit loivat synteesin läheisryhmistä ja tietoisuusryhmistä.

Vihamielisyys transaktivisteja kohtaan oli yleistä 70-luvun feminismissä. Anarkofeministit suhtautuivat transaktivismiin myönteisemmin kuin feministit keskimäärin, mutta 70-luvun anarkofeminismi ei sekään ollut täysin vapaata transfobiasta 8). Anarkofeministit julistautuivat rasismin vastustajiksi, mutta Tanenbaumin mukaan anarkofeministien ja vain muutamia vuosia tätä myöhemmin syntyneen mustan feminismin suhdetta ei ole tutkittu. Kirjassaan ”Feminist Theory: From Margin to Center” bell hooks viittaa kerran anarkistifeministeihin 9), listatessaan ryhmiä joita hän pitää pieninä ja lahkolaisina. Kirja on kuitenkin julkaistu vasta 1984, jolloin anarkofeministinen liike oli jo hiipunut. Olisi kiinnostavaa tietää minkälaista aikalaiskeskustelua suuntausten välillä on käyty. Vaikuttaa siltä, että vaikka Pohjois-Amerikan 70-luvun anarka-

feminismin teoreettinen pohja on ollut laaja kamppailu vapauden puolesta kaikenlaista sortoa ja syrjintää vastaan, se on käytännön toimintakulttuuriltaan ollut valkoinen, kaupunkilainen ja alakulttuurinen, mahdollisesti myös keskiluokkainen liike.

Kronologisessa järjestyksessä intersektionaalisuuden kolme aikaisempaa aatteellista ”versiota” ovat siis 30-luvun mustat naiskommunistit, 70-luvun sosialisti/anarkofeministit ja 70-luvun mustat feministit. Intersektionaalisuus eroaa kuitenkin edeltäjistään kolmessa suhteessa. Ensinäkin sen käsitteistö on laajempi, nykyisen intersektionaalisuuden ja sen edeltäjien välissä on vuosikymmeniä queer- ja muuta feinististä teoriaa. Intersektionaalisuus keskustelee sellaisista sorron muodoista, joita sen edeltäjät ovat käsitelleet vain harvoin (kuten transfobia) tai ei lainkaan (kuten ableismi). Toiseksi, intersektionaalisuus on lyönyt itsensä läpi paljon laajemmin kuin yksikään sen edeltäjistä. Kolmanneksi, intersektionaalisuus ei yleensä puhu kapitalismista, vaan kapitalismin vastustaminen on korvattu luokkasyrjinnän vastustamisella.

Miksi kapitalismi ja luokkasyrjintä ovat eri asioita?

Vaikka marxilaiset rakastavat väittelyä luokkien tarkasta määrittelystä, tämä on yleensä pilkunviilausta. On selvää, että yhteiskunta jakaantuu ryhmiin, joista toiset ovat hierarkiassa toisten yläpuolella. Näiden ryhmien tarkka määrittely voidaan sopia kontekstista riippuen, kiistely tarkoista määritelmistä on skolastiikkaa.

Yksi mahdollinen tapa määritellä luokat on jakaa yhteiskunta ensin kapitalisteihin ja työväenluokkaan. Kapitalistit saavat niin paljon pääomatuloja, ettei heidän olisi välttämätöntä tehdä työtä (vaikka he usein tekevätkin töitä). Kaikki muut kuuluvat työväenluokkaan. Jaottelua voi jakaa jakamalla työväenluokka edelleen kolmeen osaan. Keskiluokkaan kuuluvat ne työläiset joilla menee paremmin, tavalla tai toisella. Tämä voidaan määritellä esimerkiksi niin, että keskiluokkainen on esimiesasemassa, tai korkeakoulutettu koulutustaan vastaavassa vakityössä, tai hänen tulonsa ovat mediaanin yläpuolella, tai hänen perhetaustansa on keskiluokkainen joillain (tai kaikilla) näistä kriteereistä. Keskiluokka on ”keskellä”, koska se on kapitalistien ja keskiluokkaan kuulumattoman työväenluokan välissä. Olisi loogista nimittää ei-keskiluokkaista osaa työväenluokasta alaluokaksi, mutta alaluokka terminä assosioituu siihen osaan väestöstä jota Marx kutsui ryysyköyhälistöksi, ja jota nykyään voitaisiin kutsua syrjäytyneiksi: pitkäaikaistyöttömiin, tulonsiirtojen varassa sinnitteleviin sairaisiin ja pikkurikollisiin. Syrjäytyneiden ja keskiluokan välissä olevia kuvaa puhekielinen sana duunarit, kirjallisempaa ilmaisua kaipaava voi käyttää vanhahtavaa ilmaisua proletariaatti. Perheiden ei-työssäkäyvien jäsenien luokka-aseman voi määritellä työssäkäyvien aseman perusteella (mikäli työssäkäyviä ei ole eikä muu suku elätä, niin ollaan köyhälistöä).

Edellisen kappaleen esimerkissä luokkia on siis neljä – kapitalistit, keskiluokka, duunarit ja köyhälistö. Jaottelu on kuitenkin esitelty vain esimerkkinä. Mahdollisuuksia on paljon muitakin, esimerkiksi subjektiivinen jako, jossa ihmiset määritellään luokkiin oman luokka-identiteetin perusteella. Intersektionaalisuudessa ja feminismissä yleensäkin keskeisellä sijalla on henkilökohtainen kokemus, minkä vuoksi tarkat ja ”objektiiviset” luokkamääritelmät ovat kiinnostaneet intersektionalisteja vähemmän kuin marxilaisia.

Luokkasyrjintä on luokkahierarkiassa alempana olevan luokan edustajien muita huonompaa, tai ylempänä olevan luokan muita parempaa kohtelua. Tämä kohtelu voi tapahtua jonkun päätöksellä, tai institutionaalisten rakenteiden puitteissa. Intersektionaalisuus käynyt keskustelua mo-

nenlaisista tilanteista joihin liittyy luokkasyrjintää. Esimerkkinä viime vuosisadalla tyypillinen tilanne, joissa keskiluokkaiset feministit ovat ajaneet kotiäitien asioita ja jättäneet työssäkäyvien äitien edut paitsioon. Toinen esimerkki on alemmista luokista tulevien nuorten vaikeudet keskiluokan määrittelemässä akateemisessa maailmassa. Yleensä näissä tilanteissa epäreilu kohtelu tapahtuu keskiluokan edustajien suunnalta alempien luokkien edustajia vastaan, tai joku institutionaalinen rakenne suosii keskiluokkaa. Luokkasyrjintä on siis useimmiten keskiluokkaisten yksilöiden tai rakenteiden konfliktia sitä alempana olevien luokkien edustajien kanssa.

Toisin kuin luokkasyrjintä, kapitalismi ei erota keskiluokkaa ja duunareita, vaan yhdistää niitä. Molemmat joutuvat kohtaamaan palkkatyön todellisuuden. Keskiluokan palkkatyö voi olla siistimpää, mielekkäämpää ja/tai paremmin palkattua, mutta pohjimmiltaan palkkatyö on keskiluokallekin pakko. Tulonsiirroista riippuvan köyhälistön osa on vielä palkkatyötäkin kehnompi. Jossain on kapitalisti joka saa kaikkien muiden tekemän työn lisäarvon, mutta monet meistä eivät ole sellaista tavanneet eläessään, vielä harvempi on kuullut kapitalistin pilkkaavan alempiensa perhetaustaa tai tekevän muuta konkreettista luokkasyrjintää. Monimutkaisten veroparatiiseihin päätyvien omistusketjujen vuoksi on yhä vaikeampaa ymmärtää, kuka lopulta saa tekemämme työn lisäarvon. Tekemämme työn mielekkyyttä kapitalismin kasvottomuus ei lisää, päinvastoin. Sorron muotona kapitalismi on täysin kasvoton ja abstrakti, se ei ole syrjintää vaan tuotantosuhde. Luokkasyrjintä voi olla transitiivista (jossa on konkreettinen inhimillinen tekijä ja uhri, eli subjekti ja objekti) tai intransitiivista (rakenteellista, on vain subjekti eli uhri), mutta kapitalismissa valta on aina yksinomaan pääomalla ja ihminen on aina sen uhri, joten kapitalismi on aina intransitiivista eli rakenteellista.

Kapitalismi ei myöskään ole minkään tietyn luokkarakenteen synonyymi. Keskiluokka ja köyhälistö voivat olla suuri osa työväenluokasta, tai ne voivat puuttua kokonaan. Kapitalismi ei tarvitse edes kapitalisteja luokkana. Itäblokin järjestelmissä tuotantovälineitä hallinnoi ja lisäarvoa työstä sai byrokraattien nomenklatuura. Jos kapitalismin määrittelee lisäarvon syntymisen eikä tuotantovälineiden yksityisen omistuksen perusteella, olivat itäblokin maat aivan yhtä kapitalistisia kuin länsimaat kylmän sodan aikana. Periaatteessa pääomaa voisi hallita myös tekoäly 10). Eli sillon kun marxilaiset juuttuvat luokkien määrittelykysymyksiin, he eivät puhu Marxin pääasiasta eli kapitalismista.

Foucault pyrki osoittamaan, että moderniin kansallisvaltioon liittyy valtavasti ruumiiseen kohdistuvaa vallankäyttöä, biovaltaa. Foucaultin teoria avaa mahdollisuuksia seksismin, rasismin ja luokkasyrjinnän tutkimiseen rakenteellisena ilmiönä. Näin rasismia ja seksismiä voidaan tarkastella samankaltaisena ilmiönä kuin kapitalismia, ja luoda analogioita näiden välille. Foucaultia pidetään joidenkin arvioiden mukaan maailman tutkimuksissa eniten lainattuna humanistina 11), mutta tästä huolimatta Foucaultin analyysi ei ole syrjäyttänyt transitiivista sortoa intersektionaalisen keskustelun keskiöstä, eikä onnistunut estämään kapitalismikritiikin marginalisoitumista.

Luokkasyrjinnän ratkaisut ovat erilaisia kuin ratkaisut kapitalismiin. Luokkasyrjinnän poistamiseen riittää mahdollisuuksien tasa-arvo, sosiaaliliberaalit reformit jotka takaavat kaikille lähtökohtaisesti samat mahdollisuudet koulutukseen ja työpaikkoihin. Luokkasyrjinnän voi teoriassa poistaa poistamatta luokkajakoa, riittää että eri luokkien edustajat ovat toisilleen ystävällisiä ja kohteliaita, kuuntelevat toisiaan ja ottavat toistensa erilaiset kokemukset ja lähtökohdat huomioon.

Kapitalismia taas ei voi poistaa minkäänlaisella reilummalla kohtelulla, koska kapitalismissa ei ole kyse kohtelusta vaan tuotantosuhteesta. Kapitalismin voi poistaa vain siirtämällä tuotantovälineet yhteisomistukseen. Tämä luonnollisesti poistaa myös luokkasyrjinnän, ainakin niin

kauan kun todellinen päätösvalta yhteisistä tuotantovälineistä ei keskity byrokraattieliitin käsiin. Kapitalismin voi siis poistaa vain jonkinlaisella sosialismilla, luokkasyrjinnän poistamiseen riittää sosiaaliliberalismi.

Viitteet

1) The Combahee River Collective Statement http://circuitous.org/scraps/combahee.html

2) https://en.wikipedia.org/wiki/Triple_oppression

3) Karen Offen, European Feminisms 1700-1950. A political history. s. 137.

4) Karen Offen, European Feminisms 1700-1950. A political history. s. 325.

5) Karen Offen, European Feminisms 1700-1950. A political history. s. 207.

6) No God, no boss, no husband: The world's first anarcha-feminist group https://libcom.org/history/no-god-no-boss-no-husband-world%E2%80%99s-first-anarcha-feminist-group

7) To Destroy Domination in All Its Forms: Anarcha-Feminist Theory, Organization and Action 1970-1978, by Julia Tanenbaum https://anarchiststudies.org/2016/10/26/to-destroy-domination-in-all-its-forms-anarcha-feminist-theory-organization-and-action-1970-1978-by-julia-tanenbaum/

8) kts. Edellinen viite

9) bell hooks, Feminist Theory: From Margin to Center, s. 46

10) Antti Rautiainen, tekoäly on pian yksi pomoistasi http://anttirautiainen.puheenvuoro.uusisuomi.fi/180108-tekoaly-on-pian-yksi-pomoistasi

11) Most cited books in the humanities https://www.timeshighereducation.com/news/most-cited-authors-of-books-in-the-humanities-2007/405956.article

Miksi kapitalismikritiikki on korvautunut luokkasyrjinnän kritiikillä?

Patricia Hill Collinsin ja Sirma Bilgen Intersectionality on Polity-kustantamon Key concepts-sarjassa ilmestynyt johdantoteos intersektionaalisuuteen. Kirja liittää intersektionaalisuuden jatkumoon, joka alkaa 60-luvun liikkeistä, Combahee River -kollektiivista ja Angela Davisista, mutta se ei käsittele 30-luvun Yhdysvaltojen mustia kommunistinaisia. Anarkismia ei kirjassa mainita lainkaan. Marxilaisuuteen viitataan pääosin intersektionaalisuudesta irrallisena liikkeenä, jonka edustajat kritisoivat identiteettipolitiikkaa 1). Sitä ei huomioida, että Angela Davis oli Yhdysvaltain kommunistipuolueen jäsen, ja Combahee River -kollektiivin juuret olivat vankasti marxilaisuudessa, vaikka se oli ehkä jo tekemässä irtiottoa. Hill Collinsin ja Bilgen kirjasta saa osittain kuvan, että Marxilaiset lähinnä kritisoivat identiteettipolitiikkaa. Monet Marxilaiset tekevätkin näin, mutta he tuskin ovat perehtyneet Marxiin kovinkaan hyvin. Marxille oli tärkeä Hegelin an sich - für sich dikotomia, ensimmäinen oli tiedostamaton luokka (1800-luvulla luokka tarkoitti mitä tahansa ihmisryhmää), eli luokka itsessään. Toinen oli luokka joka tiedostaa asemansa ja etunsa, luokka itseään varten. Luokka itseään varten on siis identiteetti, ja se tekee identiteettipolitiikkaa. Marxille identiteettipolitiikka oli menestyksellisen kamppailun edellytys. Kun Combahee River -kollektiivi määritteli julistuksessaan 2) identiteettipolitiikan, sille identiteettipolitiikka oli juuri tätä – oman aseman ja intressien tiedostamista.

Collins ja Bilge puhuvat kirjassaan kapitalismista, mutta sitä ei määritellä missään kohdassa. Välillä kapitalismi on uusliberalismin synonyymi. Mutta on aivan mahdollista vastustaa uusliberalismia mutta kannattaa kapitalismia, esimerkiksi kannattamalla keynesiläistä talouden sääntelyä ja investointipolitiikkaa. Välillä kapitalismi tarkoittaa kirjassa tuloeroja tai muuta sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta, mutta näitäkin voi pyrkiä vähentämään kapitalismin puitteissa. Kirjoittajat vihjaavat vain kerran, ettei luokkasyrjintää ja kapitalismia tulisi rinnastaa:

”By reducing the complex economic relations of capitalism to class, the complexities and sophistication of Marxist social thoight and other serious analyses of capitalism are minimized.” 3)

Tämä avaisi aivan uusia näkökulmia, mutta aihetta ei jatketa, eikä kerrota mitä muuta kapitalismi tarkoittaa kuin luokkasyrjintää.

Bell hooks kirjassaan Where We Stand: Class Matters pääsee antikapitalismiin vasta viimeisessä luvussa, missä hän julistautuu demokraattiseksi sosialistiksi 4). Kirja käsittelee pääasiassa luokkasyrjintää. Antikapitalistinen viesti on ikäänkuin piilotettu kirjan loppuun, eikä bell hooks syvenny siihen mitä hän tarkoittaa sosialismilla. Toisaalta bell hooksin julistautuminen sosialistiksi on epätavallista intersektionaalisuudessa. Bell hooks on yksi intersektionaalisen feminismin tunnetuimmista ja luetuimmista kirjoittajista, mutta hän on selkeästi edellisen feministisukupolven, 70-luvun mustien sosialistifeministien edustaja. Tuntuu siltä, että Yhdysvalloissa edelleen pelätään kapitalismista puhumista, ja se yritetään intersektionaalisuutta käsitellevissä kirjoissa sivuttaa kuin vaarallinen kuuma peruna.

Kapitalismikritiikin marginalisoituminen johtuu osaltaan itäblokin romahtamisesta. 90-luvulta nykyisen talouskriisin alkuun elettiin Fukuyaman ”historian loppua”, länsimainen yhteiskuntajärjestelmä näytti ainoalta vaihtoehdolta.

Toinen todennäköinen syy on Yhdysvaltain sisäpolitiikassa. Intersektionaalisuus on syntynyt Yhdysvalloissa, mutta sosialistinen liike on aina ollut Yhdysvalloissa heikompaa kuin muualla. 20-40 luvuilla Yhdysvaltain kommunistipuolue oli varhaisen kansalaisoikeusliikkeen keskeinen moottori, mutta puolueen riippakivenä olivat Moskovasta tulleet määräykset. 20-luvulla Moskova käski mustia kommunisteja hyökkäämään maltillisempia mustien järjestöjä vastaan, mikä ei edesauttanut puolueen asiaa. Myös Molotov-Ribbentrop sopimus vahingoitti puolueen uskottavuutta mustien silmissä. 1950-luvulla senaattori McCarthyn kommunistivainot marginalisoivat kommunistipuolueen lopullisesti, mutta myös destalinisaatio heikensi sen asemaa mustien parissa. Monet mustat kommunistiaktivistit eivät hyväksyneet kritiikkiä Stalinia vastaan. He irtautuivat puolueesta 1950-luvulla, ja liittyivät ryhmiin joiden pohjalle myöhemmin syntyi Yhdysvaltain suhteellisen vahva maolainen liike 5). Stalinin aikaisessa Neuvostoliitossa vierailleiden mustien aktivistien voimakas kokemus oli, ettei Stalinin Neuvostoliitossa ollut rasismia, ja tässä he tavallaan olivatkin oikeassa. Neuvostoliiton syrjivät käytännöt eivät perustuneet rotuun, vaan kansallisuuteen, eikä ole yllättävää etteivät Yhdysvalloista tulleet aktivistit tunnistaneet niitä.

Angela Davis liittyi kommunistipuolueeseen yhtenä viimeisistä mustista aktivisteista 1960-luvun alussa. Davisin näkyvyys 1970-luvulla ei kuitenkaan enää antanut kommunistipuolueelle nostetta mustien parissa. Mustien pantterien puolue syntyi kommunistipuolueen katoamisen synnyttämään tyhjiöön, mutta sen vuoro oli kadota 1970-luvulla poliisin repression ja sisäisten riitojen seurauksena.

Kolmas mahdollinen syy on, että intersektionaalisuuden perustaja Kimberley Crenshaw on oikeustieteilijä. Hegelin näkemyksen mukaan oikeusjärjestelmä perustuu yksityisomistukseen, antikapitalistisen oikeusfilosofian luominen on hankalaa koska se kieltää koko oikeustieteen perustan. Syrjintä sen sijaan on vakiintunut oikeustieteellinen käsite, joten syrjinnän käsitteelle voi helposti luoda oikeusfilosofisen käsitekoneiston.

Neljäs mahdollinen syy liittyy feminismille ominaiseen diskurssiin. Feminismi toi henkilökohtaisen kokemuksen ja henkilökohtaiset tunteet politiikan keskiöön. Naisliike alkoi 1800-luvulla, kun George Sand ja muut kirjailijat alkoivat kirjoittaa auki naisen kokemusta yhteiskunnassa. Henkilökohtainen on keskiössä myös silloin, kun duunari tai köyhä joutuu törmäyskurssille keskiluokan asenteiden, kulttuurin tai arvojen kanssa. Mutta mikä on kapitalismiin liittyvä henkilökohtainen kokemus ja tunne? Voiko tuotantosuhteen kokea tai tuntea?

Palkkatyön jokapäiväinen väsyttävyys ja tylsyys on universaali ja banaali kokemus. On toki olemassa paljonkin työnteon ankeutta kuvaavaa fiktiota, mutta yleensä tämä joutuu aina joko turvautumaan liioitteluun, tai sitten noutamaan esiin yksittäisiä erityisen räikeitä epäkohtia. Mutta vaikka epäkohtia korjaisi kuinka, on palkkatyö yhä kuluttavaa ja vieraannuttavaa, ja kapitalismin ulkopuolisen maailman tavoittaminen on kokemusmaailmamme ulkopuolella. Toki on mahdollista muuttaa korpeen ja elää omavaraisesti, mutta se johtaa kahta kauheampaan raatamiseen.

Joseph Schumpeter huomasi viime vuosisadalla, ettei kapitalismi ole mahdollista ilman yrittäjää, joka aika ajoin kaupallistaa innovaation joka disruptoi tuotantojärjestelmää. Innovaatio ei välttämättä ole mikään tieteellinen keksintö, usein se on uusi tapa järjestää työtä. Tyypillisesti tämä uusi tapa poistaa tavalla tai toisella työntekijöiden saavuttamia etuja. Esimerkiksi Uber ja muut alustatalouden innovaatiot muuttavat työnantajan ja työntekijän suhteen tilaajan ja ali-

hankkijan suhteeksi, ja siirtävät kaikki riskit alihankkijoille. Kapitalismi ei siis ole vain tuotantosuhde, se tarvitsee myös jatkuvaa uudistusta. Minkään yksittäisen epäkohdan korjaaminen ei siis voi poistaa kapitalismin ongelmia lopullisesti, koska kapitalismi edellyttää uusien epäkohtien tuottamista disruptoimalla niitä ratkaisuja, joilla vanhat epäkohdat on korjattu.

Feministisen kaunokirjallisuuden sankari joutuu toisinaan patriarkaalisten rakenteiden murskaamaksi, mutta toisinaan hän pääsee yksilöllisillä ponnistuksillaan irti ainakin joistain patriarkaalisista rajoitteista. Antikapitalistiset yksilölliset ponnistukset päätyvät kuten Christopher McCandlessin kävi elokuvassa Erämaan armoille, eli nälkäkuolemaan. Maailmaa ilman kapitalismia voi kuvata utopialla, mutta sitä ei voi koskaan koskaan kuvata elämänkerrassa tai fiktiossa jonka protagonisti heijastaisi omaa kokemusmaailmaamme. Kapitalismikritiikin marginalisoituminen feminismin sisällä voi siis johtua myös siitä, että sekä kapitalismia tuotantorakenteena että sen vaihtoehtoa on lähes mahdotonta kuvata feminismille ominaisella diskurssilla henkilökohtaisesta.

Viitteet

1) Patricia Hill Collins & Sirma Bilge, Intersectionality, s. 128, 131

2) The Combahee River Collective Statement http://circuitous.org/scraps/combahee.html

3)Patricia Hill Collins & Sirma Bilge, Intersectionality, s. 201

4) bell hooks, Where We Stand : Class Matters, s. 156

5) Paul Elitzik, The CPUSA and Black Workers in the 1950s, https://www.marxists.org/history/erol/1956-1960/cp-black-workers.htm

Miksi intersektionaalisuus pärjää erinomaisesti ilman antikapitalismia?

Kapitalismilla ei ole yhtä ideologiaa vain kaksi, liberalismi ja konservatismi. Molemmissa on paljon sisäisiä keskenään kiisteleviä oppisuuntia, mutta liberalismin suuri linja on päästä eroon kaikista perinnöllisistä etuoikeuksista ja muista kilpailun hidasteista, ja luoda mahdollisuuksien tasa-arvo. Konservatismilla ei ole mitään suurta linjaa, se on sekalainen kokoelma toimijoita jotka yrittävät hidastaa tai estää yhteiskunnan kehittymistä, tai kääntää kehityksen suunnan taaksepäin 1). Talouskasvun aikana kapitalismi on liberaalia, koska se pyrkii integroimaan yhä suuremman osan väestöstä työvoimaan. Talouskriisin aikana turvaudutaan konservatismiin, nostetaan esille kotiäitiyden ihanuutta, karkotetaan siirtotyöläisiä ja estetään työperäistä maahanmuuttoa.

Kasvu on viimeisen 200 vuoden aikana kuitenkin ollut yleisempää kuin kriisit. Konservatismi alkoi liikkeenä joka yritti pelastaa feodalismista niin paljon kuin mahdollista. Se mitä yritetään pelastaa vaihtuu kuitenkin joka vuosi, sitä mukaa kun eilisen liberaaleista vaatimuksista (kuten naisten äänioikeudesta) tulee itsestäänselvyyksiä, ja eilisen konservatiivisten itsestäänselvyyksien (kuten miehen ja naisen välisen avioliiton) kumoamisesta tulee realistisia osia liberaalia agendaa.

Seksismi ja rasismi ovat syntyperään perustuvaa sortoa. Vaikka nykymuotoinen seksismi ja rasismi ovat uusia innovaatioita, niiden logiikka on lähempänä feodalismia kuin kapitalismia. Kapitalismin historiallinen kehitys on syönyt elintilaa seksismiltä ja rasismilta. Antikapitalistinen feminismi ei voi elää symbioosissa kapitalismin kanssa, mutta intersektionaalinen feminismi jossa kapitalismikritiikki on korvattu luokkasyrjinnällä ei pelkästään selviydy kapitalismissa, vaan hyötyy kapitalismin voittokulusta.

Feministisiä puolueita ja naisten puolueita on perusteltu 1920-luvulta asti, mutta suurin osa feministeistä on pysytellyt niiden ulkopuolella. Puolue on 1800-luvun tapa järjestäytyä, mutta feministien verkostomainen tapa järjestäytyä on 2000-luvun tapa järjestäytyä. Feministisen liikkeen ja keskustelun laajentuminen on 2010-luvulla ollut räjähdysmäistä, ennen kaikkea tietoverkkojen ansiosta. Feministien tapa järjestäytyä on viimeistään 60-luvulta asti ollut desentralisoitu, mutta tietoverkot ja 2000-luvun tuotantorakenne on realisoinut tämän järjestäytymistavan potentiaalin aivan uudella tavalla.

Intersektionaalisuus ja feministien tapa järjestäytyä soveltuvat siis nykyiseen tuotantorakenteeseen. Intersektionaalisuus tuomitsee julmuuksia jotka liittyvät vanhentuneeseen tuotantorakenteeseen, esimerkiksi sen ylläpitämään rasismiin ja seksismiin. Nykyiseenkin tuotantotapaan liittyy julmuuksia, mutta on aina helpompaa tuomita vanhentuneen tuotantotavan julmuudet.

Kapitalismikritiikin marginalisoituminen feminismin sisällä ei tarkoita, etteikö feminismi käsittelisi materiaalisen tuotannon kysymyksiä. Tänä syksynä kaikkialla puhuttanut seksuaalinen häirintä työpaikoilla on ennen kaikkea materialistinen kysymys, koska seksuaalisen häirinnän tarkoitus on viedä naisilta (ja muilta alisteisilta sukupuolilta) osuus heille kuuluvista tuotannon hedelmistä, ja pitää heidät tiettyjen asemien ulkopuolella.

Ennen feminismi joutui kamppailemaan asemastaan sosialismin sisällä. Nyt antikapitalismi joutuu kamppailemaan asemastaan feminismin sisällä. Tämä ei välttämättä ole muutos sen enempää huonompaan kuin parempaan. Mutta antikapitalistien pitää sopeutua uuteen tilanteeseen, joka on tuotantosuhteiden ja muun yhteiskunnallisen kehityksen määräämä. Onko universaalin sorron teorian luominen mahdottomuus?

Marxilaisen valtateorian keskeisin käsite on riisto. Intersektionaalisen valtateorian keskeisimmät käsitteet ovat syrjintä, etuoikeudet, epätasa-arvo ja sorto. Anarkismin valtateorian keskeisimmät käsitteet ovat sorto, hierarkiat, auktoriteetti ja ylivalta.

Sorron käsitteen keskeisyys yhdistää anarkismia ja intersektionaalisuutta, nämä aatteet ovat selvästi lähempänä toisiaan kuin marxilaisuutta. Anarkismi olisi siis myös voinut keskittyä keskusteluun luokkasyrjinnästä kapitalismin sijasta, ja individualistianarkistit ovatkin usein kamppailleet enemmän ”porvareita ja porvarillisuutta” kuin kapitalismia vastaan. Antikapitalismi tuli anarkismin keskiöön, koska Kropotkin omaksui Marxin kapitalismianalyysin sellaisenaan ja integroi sen osaksi anarkismia. Mikäli anarkismi olisi keksitty 1980-luvulla eikä 1840-luvulla, se olisi todennäköisesti kehittynyt samaan suuntaan kuin intersektionaalisuus on kehittynyt.

En usko, että intersektionaalisuuteen ilmaantuu uutta Kropotkinia joka loisi uuden synteesin. Erilaiset marxilaiset ja anarkistiset ryhmät kaivavat aika ajoin esiin Combahee River Collectiven, bell hooksin ja muiden mustien sosialistifeminististien kirjoituksia, argumentoiden antikapitalistisen intersektionaalisuuden puolesta 2). En usko, että näitä kirjoituksia lukee kukaan muu kuin marxilaiset ja anarkistit. Intersektionaalisuudella on omat 100 kertaa suuremmat yhteisönsä, ja niitä ei kiinnosta mitä mieltä 70-luvun feministit olivat kapitalismista.

Itse olen vakuuttunut, että marxilaisuus, anarkismi ja intersektionaalisuus ovat kaikki tehneet saman virheen lupaamalla universaalin teorian sorrosta ja sen vastustamisesta. Sorron eri muodot ovat niin erilaisia, ettei niitä voi mitenkään ymmärtää yhtenäisellä käsitekoneistolla, kaikki yritykset johtavat näkökulman vääristymiseen. Edes Foucault ei onnistunut luomaan vakuuttavaa ”sorron yhtenäisteoriaa”. Paras kapitalismin teoria on marxilaisilla, paras syrjinnän teoria feministeillä, paras teoria yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutuksesta on anarkisteilla. Yritys yleistää näistä yhden käsitekoneisto koskemaan kaikkia johtaa todennäköisesti samanlaiseen epäonnistumiseen kuin kapitalismikritiikin katoaminen intersektionaalisuudesta on ollut.

Viitteet

1) Antti Rautiainen, Länsimaiden liian aikaisin ennakoitu tuho, http://anttirautiainen.puheenvuoro.uusisuomi.fi/128918-lansimaiden-liian-aikaisin-ennakoitu-tuho

2) Esimerkkinä Sharon Smith, Black feminism and intersectionality, International Socialist Review #91 https://isreview.org/issue/91/black-feminism-and-intersectionality)

Intersektionaalisuus ja antikapitalismi Suomessa

Suomalaisen feminismin keskeisin areena on verkkoalustat. Liike on hajautettu, eikä sillä ole mitään yhtä kaikkien, tai edes enemmistön tukemaa järjestöä. Viime vuonna perustettua feminististä puoluetta tukee sitäkin vain vähemmistö feministeistä. Alle vuoden ikäiseksi puolueeksi se kuitenkin pärjäsi ihan kohtalaisesti kunnallisvaaleissa, ja monet Suomen tunnetuimmat feministit ovat sen aktiiveja tai tukijoita. Puolueen merkitys feministiselle keskustelulle tulee olemaan merkittävä, vaikka se ei koskaan pääsisi eduskuntaan asti. Feministinen puolue määrittelee itsensä intersektionaaliseksi, ja se tulee varmasti vaikuttamaan siihen miten intersektionaalisuus tullaan Suomessa määrittelemään.

Suomen feministisen puolueen konsepti on lainattu Ruotsista, ja Ruotsin feministisen aloitteen vaikutus näkyy selvästi puolueen dokumenteissa. Erojakin on, Ruotsin feministinen aloite mainitsee ohjelmassaan kapitalismin pariin kertaan yksiselitteisen kielteisenä ilmiönä:

Därför utgår vår utrikespolitik från en antikolonial analys och strävan efter att rubba den ekonomiska, politiska och symboliska maktkoncentrationen där patriarkat, kapitalism och rasism stärker gamla och nya former av kolonialt förtryck 1).

Ohjelmassa ei kuitenkaan määritellä kapitalismia, eikä sanota mitä sen tilalle tulee.

Suomen feministinen puolue mainitsee kapitalismin yleisohjelmassaan vain kerran, yhteydessä josta ei tule selväksipyritäänkö kapitalismista eroon:

Kapitalismi ja sen luokkarakenteet eivät selitä syrjintää, seksismiä ja rasismia, jotka tiedetään myös sosialististen järjestelmien ilmiöiksi 2).

Feministisen puolueen puheenjohtaja Katju Aro on pyrkinyt tekemään julkisuudessa irtiottoa vasemmisto- ja oikeistojaotteluun, samaan tapaan kun vihreät puolueet ovat tehneet jo 80-luvulta asti. Tämän haastattelussa Aro kertoo, että ”puolue onkin pyrkinyt irtautumaan perinteisestä oikeisto-vasemmisto-asettelusta vastauksena ’tämän päivän todellisuuteen’”3). Ruotsin feministinen aloite teki samanlaisia ulostuloja perustamisensa aikaan 10 vuotta sitten 4), mutta sittemmin vastaavat ulostulot ovat olleet harvinaisia. Vaikuttaa siltä, että Ruotsin puolue yrittää vedota vasemmiston äänestäjiin enemmän kuin Ruotsin vihreät.

Toisaalta suhtautuminen vasemmistolaisuuteen on pelkkää identiteetin rakentamista, se ei kerro mitään suhtautumisesta kapitalismiin. Suomen vasemmistoliittokaan ei ole kapitalismikannaltaan kovin selvä. Puolueen vuoden 2007 periaateohjelmassa 5) halutaan ”haastaa globaalikapitalismi” ja ”samaistutaan sosialistiseen ajatussuuntaan”. Ei kuitenkaan haluta sanota selvästi, että halutaan lopettaa kapitalismi ja toteuttaa jonkinlainen sosialismi. Markkinataloutta vasemmistoliitto kannattaa, mutta markkinatalous ja kapitalismi eivät ole sama asia. Vuosien 2016-2019 tavoiteohjelma on vielä epäselvempi 6). Siinä mainitaan finanssikapitalismi, mutta ei sanota mitään kapitalismista tai sosialismista.

Vasemmistoliiton kapitalismikannan epämääräisyydestä huolimatta viime huhtikuussa kunnallisvaalien alla 18 vasemmistoliiton listoilla ehdolla olevaa ehdokasta julkaisi yhteisen kannanoton, ”Feminismi tarvitsee luokkatietoista politiikkaa” 7). Tämä oli selvästi vastareaktio niihin feministisen puolueen aktiiveiden ulostuloihin, joissa on yritetty tehdä irtiottoa vasemmisto-

oikeisto kahtiajaottelusta. Vasemmistonaisten kannanotto ampui kuitenkin pahasti ohi. Kuten Katju Aro vastasi facebookissa 8), luokkaa on käsitelty feministisen puolueen yleisohjelmassa paljon, huomattavasti enemmän kuin vasemmistoliiton omassa periaateohjelmassa. Feministisen puolueen ohjelmassa paitsiossa ei ole luokka, vaan kapitalismi, koska luokkaa analysoidaan pelkästään luokkasyrjinnän käsitteen kautta. Vasemmistonaisten kannanotto ei sekään puhu kapitalismista juuri lainkaan, joten kannanotto on osa täsmälleen samaa intersektionaalista keskustelua jossa antikapitalismi korvataan luokkasyrjinnän vastustamisella.

Keskustelua käytiin myös facebookissa, jossa esimerkiksi eräässä suljetussa keskustelussa eräs feministipuolueen päättäjä kommentoi, että hänen mielestään seksismi on Suomessa suurempi ongelma kuin luokkasyrjintä. Katju Aro kommentoi julkisella sivullaan, että sukupuoli on feministisen ajattelun perusta 9), mutta tämä on hänen yksityisajatteluaan – ohjelmassaan feministinen puolue ei arvota mitään sorron muotoa muita keskeisemmäksi tai enemmän aatettaan määritteleväksi. Nämä kommentit tietysti ärsyttivät vasemmistoa.

Olen itsekin sitä mieltä, että seksismi on suurempi ongelma kuin luokkasyrjintä. Duunareita ja köyhiä halventaviin vitseihin törmää toisinaan , mutta ei läheskään yhtä usein kuin naisia halventaviin vitseihin. Lukion käymättömyys ei johda siihen, että joutuu kourituksi tai pelkäämään turvallisuutensa vuoksi kävellessään yöllä kotiin kadulla. Kun erilaisia syrjinnän muotoja vertailee, myös rasismi vaikuttaa Suomessa olevan huomattavasti avoimempaa kuin luokkasyrjintä, vaikka sorron kokemuksien vertailu onkin melko mahdotonta. Mutta siinä missä luokkasyrjintään törmää Suomessa vain ajoittain, kapitalismi läpäisee kaiken Suomen yhteiskunnallisen toiminnan ja kaiken arvokeskustelun. En osaa sanoa onko kapitalismi Suomessa suurempi ongelma kuin seksismi tai rasismi, mutta ainakin sitä kyseenalaistetaan vähemmän. Viimeistään nyt kun kokoomusopiskelijat päättivät marraskuussa äänin 20-19 olla feministinen järjestö, ei suomalaisen feminismin valtavirtaa voi enää mitenkään väittää antikapitalistiseksi.

Kirjoitin kesäkuussa siitä, miten perussuomalaisista, ”työväenpuolueesta ilman kapitalismia” tuli leikkaajapuolue ilman armoa 10). Näkemykseni oli ja on, että perussuomalaisista tuli leikkaajapuolue, koska heiltä puuttui se aatteellinen selkäranka, joka on edellytys toisenlaisen yhteiskunnallisen todellisuuden kuvittelemiselle. Luokkasyrjinnän vastustaminen on toki aatteellinen valinta, mutta kukapa ei Suomessa syrjintää vastustaisi. Myös syrjintää voi vastustaa ”taloudellisten realiteettien” puitteissa, antamalla lisää ropoja köyhille silloin kun valtiovarainministeriön virkamiehet pitävät sitä mahdollisena. Näiden ”realiteettien” kiistäminen taas edellyttää antikapitalistista ajattelua.

Viitteet

1) För en feministisk politik https://feministisktinitiativ.se/wp-content/uploads/2017/09/fi-foren-feministisk-politik-rev05_2017.pdf

2) Feministisen puolueen yleisohjelma https://static1.squarespace.com/static/5752c3e57c65e467139063f0/t/584fe6a49de4bbb88e8e34f9/1481631397690/FP_yleisohjelma.pdf

3) Feministisen puolueen Katju Aro löylytti Jussi Niinistön ja Paavo Väyrysen – ”Moni on kuullut viestimme” https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/feministisen-puolueen-katju-aro-loylytti-jussi-niiniston-ja-paavo-vayrysen-moni-on-kuullut-viestimme/6385564#gs.KjmiAnI

4) Fi ställer upp i riksdagsvalet https://www.svt.se/nyheter/inrikes/fi-staller-upp-i-riksdagsvalet-1

5) Vasemmiston tie oikeudenmukaiseen maailmaan -periaateohjelma http://www.vasemmisto.fi/politiikka/periaateohjelma/#3

6) Vasemmiston tavoitteet 2016–2019 https://www.dropbox.com/s/ixdi3r6l3fmph61/Tavoiteohjelma%20PuKo.docx?dl=0

7) Feminismi tarvitsee luokkatietoista politiikkaa http://blogit.kansanuutiset.fi/feministipistoja/feminismi-tarvitsee-luokkatietoista-politiikkaa

8)) https://www.facebook.com/fp.katjuaro/posts/1855343794721611?hc_location=ufi

9) https://www.facebook.com/fp.katjuaro/posts/1855343794721611?comment_id=1855430224712968&comment_tracking=%7B%22tn%22%3A%22R1%22%7D

10) Antti Rautiainen, kuinka työväenpuolueesta ilman sosialismia tuli leikkaajapuolue ilman armoa http://anttirautiainen.puheenvuoro.uusisuomi.fi/238144-kuinka-tyovaenpuolueesta-ilman-sosialismia-tuli-leikkaajapuolue-ilman-armoa

Anarkistinen kirjasto
Anti-Copyright

Antti Rautiainen
Intersektionaalinen feminismi ja antikapitalismi
14.12.2017

Haeuttu 18.12.2017 osoitteesta https://takku.net/article.php/20171214174049587

fi.theanarchistlibrary.org